

'Beste boek van het jaar.' – *Lire*

Boualem Sansal

2084

Het einde van de wereld

DE GEUS

OXFAM Novib

LEESWIJZER

Boualem Sansal,
2084, Het einde van de wereld

OXFAM Novib
AMBASSADEURS VAN HET ZELFDOEN

BOUALEM SANSAL

2084, HET EINDE VAN DE WERELD

JAAR VAN UITGAVE	2016
GENRE	Science Fiction, ideeënroman ¹ , avonturenroman
OORSPRONKELIJKE TITEL	2084 - La Fin du Monde
VERTALING	Jan Versteeg
ISBN	978 90 445 3704 81
UITGEVER	De Geus i.s.m. Oxfam Novib
AUTEUR LEESWIJZER	Marlene Lunter

Boualem Sansal (1949, Algerije) studeerde economie en werkte tot zijn vijftigste voor de Algerijnse regering. De moord op president Mohamed Boudiaf en de groei van het islamitische fundamentalisme zette hem aan tot het schrijven over zijn land. In 1999 debuteerde hij met *Le Serment des barbares*.

Harraga (2005), een roman over een vrouwelijke kinderarts die gebukt gaat onder de toestand in Algerije, verscheen bij De Geus onder dezelfde titel. Het veelbekroonde *Le village de l'Allemand ou le journal des frères Schiller* (2008) handelt over twee Algerijnse broers die ontdekken dat hun vader een nazi was die na de Tweede Wereldoorlog naar Algerije vluchtte. Het verhaal trekt parallellen tussen het nazisme en het moslimfundamentalisme. De roman verscheen bij De Geus onder de titel *Onvoltooide geschiedenis*.

In 2011 won Sansal de Duitse Vredesprijs. Hij kreeg die voor zijn strijd voor de vrijheid van woord, cultuur en religie in zijn vaderland. In 2012 werd hem de Prix du Monde Arabe toegezegd voor *Rue Darwin*, maar de toezegging werd ingetrokken omdat hij deelnam aan een Israëliësch Festival. De roman werd overal geprezen. Het magazine *Jeune Afrique* had het over 'een tragikomische familiechroniek over de moeizame geschiedenis van het huidige Algerije, ironisch en kritisch'. Ook deze roman verscheen bij De Geus, als *Terug naar de rue Darwin*. Het wordt Sansals meest persoonlijke boek genoemd. Hij schrijft over de geschiedenis van zijn familie in een verscheurd Algerije.

In *2084, Het einde van de wereld* schetst hij een somber toekomstbeeld: de wereld zal zuchten onder een orthodoxe religie, die veel op de islam lijkt. Hij noemt Europa blind voor de gevaren van de islamitische ideologie: 'Het islamitische totalitarisme zal overwinnen omdat het steunt op een godheid en een jeugd die niet bang is van de dood terwijl de

globalisering het moet hebben van geld en comfort: futiele en zeer vergankelijke dingen.' Hij ontving er de Grand Prix du roman de l'académie Française voor.

Sansal schrijft in het Frans en woont met zijn vrouw en dochters in Algerije. Zijn boeken zijn in zijn eigen land verboden, ze worden in Frankrijk uitgegeven. Inmiddels heeft hij negen titels op zijn naam staan.

Het verhaal

Ati verblijft met tbc in het sanatorium in het Ouâgebergte, aan het einde van Abistan. Daar ontmoet hij mensen uit het hele land en pelgrims die op bedevaart zijn. Door alles wat hij ziet en hoort, gaat hij twijfelen aan wat de overheid het volk voorspiegelt: Abistan is het enige land op de wereld, er zijn geen andere volkeren. Yölah is de enige God en Abi is zijn gezant die regeert over Abistan.

Ati ziet aan de andere patiënten dat elk mens anders is. Ook verdwijnen er hele pelgrimkaravaans. Bestaat er een grens die zij overschrijden?

Na een jaar is hij genezen en reist hij per karavaan naar huis. Op zijn ontslagbrief staat: 'Dient in de gaten gehouden te worden.' Tijdens de terugreis, die een jaar duurt, verbaast hij zich erover dat het land zo uitgestrekt is en zo verlaten. Onderweg ontmoet hij Nas, een onderzoeker die werkt voor de overheid. Er is een ongeschonden, verlaten dorp ontdekt waarvan Nas de technische gegevens in kaart moet brengen. Het moet een nieuw bedevaartsoord worden. Hij vertrouwt Ati toe dat zijn bevindingen in strijd zijn met de heersende religie. Weer thuis krijgt Ati een baantje bij de gemeente. Hij laat zich opslokken door werk, godsdienstige plichten en vrijwilligerswerk. Toch broeien zijn twijfels ondergronds. Hij sluit vriendschap met Koa, een collega. Op een dag bezoeken ze samen het getto, een armoedige, maar levendige plaats. Ze vallen van de ene verbazing in de andere: vrouwen vertonen zich zomaar op straat en kennelijk kun je ook zonder godsdienst leven.

De regering kondigt een jubelperiode van 41 dagen af om te vieren dat er een nieuwe heilige plaats is ontdekt. Abi heeft zich ineens herinnerd dat in dit dorp Yölah aan hem is verschenen. In een droom heeft een engel hem geopenbaard dat het dorp nog bestaat.

Ati begrijpt dat het over het dorp gaat waar Nas over sprak. Maar die vertelde hem dat het dorp per ongeluk door pelgrims is ontdekt en dat het een dorp is uit een andere cultuur. Ati wil er meer van weten en besluit Nas samen met Koa op het ministerie in de Heilige Stad op te zoeken. Ze vervalsen

¹ Roman waarbij het verhaal ondergeschikt is aan de uitwerking van een idee.

papieren om hun eigen wijk te verlaten.

In de Heilige Stad reageert iedereen schichtig als ze naar Nas vragen. Ze ontmoeten Toz, een vreemde vogel. Hij biedt hun een schuilplaats aan, terwijl hij uit zal zoeken wat er met Nas is gebeurd.

Als Toz na acht dagen nog niet is teruggekeerd, gaan Ati en Koa naar de Stad van God, het centrum waar de regering zetelt. Ze worden opgemerkt en moeten vluchten. Onderweg raakt Ati Koa kwijt. Na uren komt hij weer in de schuilplaats. Een paar uur later vertelt Toz hem dat de hele wijk in rep en roer is. Koa is nog niet teruggekeerd. Toz gaat op onderzoek uit. Ati blijft alleen achter en begint zich af te vragen of Toz en Koa wel betrouwbaar zijn. Wordt hij, Ati, een eenvoudig man, door de overheid in de gaten gehouden?

Na twee dagen wordt Ati naar een luxueus ressort gebracht. Hij ontmoet Viz, de opperkamerheer van Zijne doorluchtige Heerlijkheid Bri, een van de hoogste mannen binnen de regering, de Rechtvaardige Broederschap. Viz vertelt hem dat Ati in de gaten wordt gehouden sinds hij Nas heeft ontmoet. Ati hoort dat Nas en Koa dood zijn. Nas heeft zelfmoord gepleegd omdat hij in verwarring raakte door de tegenstrijdigheden omtrent het ontdekte dorp. Koa is op de vlucht omgekomen.

Toz behoort tot Bri's clan. Die clan bereidt een coup voor. Dia, een van de andere Broeders, eigent zichzelf teveel macht toe. Viz vraagt Ati's hulp.

Ati mag het ressort niet uit, omdat hij op de lijst van gezochte personen staat. Hij bezoekt het graf van Koa. Hoewel hij twijfelt of Koa wel in dat graf ligt, voelt hij zich ook schuldig over Koa's lot. Hij denkt dat Nas vermoord is en dat hij zelf gebruikt wordt en daarna ook vermoord zal worden. Het kan hem niet schelen.

Een nieuw gerucht doet de ronde. Er zou een nieuw wezen zijn, Democ of Dimoek, die voor eensgezindheid en vriendschap kan zorgen en Yölah en de duivel uit kan schakelen. Ita, een eenvoudige Abistaan, spreekt van 'de terugkeer' van vroegere tijden.

Viz stuurt Ati naar Sri en Eto, de weduwe en zuster van Nas. Ati overhandigt aan Sri het rapport van Nas. Wat hij niet weet, is dat dat een vervalst rapport is en dat het Viz de kans geeft om Dia en al zijn aanhangers uit te schakelen. Arrestaties, deportaties en massamoorden volgen elkaar in hoog tempo op. Ati is te naïef om te begrijpen hoe hij is gebruikt. Toz heeft een museum van de twintigste eeuw ingericht en hij nodigt Ati uit om het te bezoeken. Ati is onder de indruk van al het onbekende dat hij ziet.

Toz en Abi filosoferen over de wereld. Ze vinden hem leeg en nutteloos en de mens nietig. Ati denkt dat je het beste maar zo snel mogelijk kunt sterven in de hoop op een beter leven.

Beiden vinden dat de Gkaboel ongeluk brengt: die verbiedt de mens in opstand te komen en dat leidt tot zelfvernietiging. Toz had ontdekt dat om aan de Gkaboel te ontsnappen je terug moest in de tijd. Met veel moeite vond hij informatie over de 20e eeuw. Hij vond een overvloed aan talen, godsdiensten, culturen, verschillen. Er heerste vrijheid en hoop. Het leven was uitbundig en gretig.

Hij ontdekte dat de oorsprong van de Gkaboel voor 2084 lag. De Gkaboel was ontstaan door verwaarlozing van een oude godsdienst die eerst voor deugdzaamheid en geluk zorgde. Door de verzwakte moraal waren de mensen een gemakkelijk slachtoffer van een bende avonturiers. Hun opvolgers bedachten Abi, Yölah en de Gkaboel. Het verleden werd vergeten of hardhandig uitgeroeid.

Het echte Nasrapport is vernietigd, vertelt Toz. Het had er alle schijn van dat de gemeenschap in het dorp leefde volgens de vrije wil. Iets onbegrijpelijk voor Abistan: hoe kun je leven zonder een leider, zonder godsdienst, zonder een leger? Het dorp heeft de Rechtvaardige Broederschap verdeeld. Toz wil verder gaan met zijn onderzoek en Bri helpen, die het Apparaat wil uitschakelen, de bevolking wakker schudden en een regering vormen die zich moet verantwoorden. Tegelijk weet Toz dat het niet zal gebeuren. Er zijn zoveel Achtenswaardige Broeders die leider willen worden en hun macht zullen gebruiken.

Ati wil graag terug naar de bergen, de grens zoeken, eroverheen gaan en de 20e eeuw met eigen ogen zien. Verschillende media maken melding van het feit dat Duc, de grootcommandant van de Rechtvaardige Broederschap, ziek is en dat Bri de leiding over heeft genomen. Later volgt het bericht dat Duc is overleden. Intussen is het onrustig in het land. De legerleiding ontkent dat er nergens gevochten wordt en in de gebedshuizen dringen terroristen binnen die oproepen om religieuzer te leven.

In een gestencilde blaadje staat dat er iemand in het gebergte bij het sanatorium is gesignaleerd. Jonge inwoners van het dorp Dru hebben niemand gevonden.

Personages

Ati is begin dertig. Hij is een eenling die nergens bij hoort. Hij is een slanke, knappe man met een lichte huid en groengele ogen. Hij is verlegen en beleefd. Ram noemt hem eigenzinnig, stoutmoedig en naïef.

Voor zijn verblijf in het sanatorium is Ati een gelovig man en een brave burger die net als iedereen zijn bureaus bespioneert en ze zonedig aangeeft. In het sanatorium gaat hij twijfelen aan het geloof en het regime. Hij wil voor zijn vrijheid vechten, want leven onder een orthodoxe religie vindt hij

bijna hetzelfde als dood zijn. Hij wacht niet af, maar gaat op onderzoek uit en stelt zijn eigen leven in de waagschaal. Hij is te naïef om te begrijpen dat Viz hem gebruikt.

Koa is Ati's collega op het gemeentehuis. Ati omschrijft hem als scherpzinnig, naïef, cynisch en bij iedereen geliefd. Koa groeide op in een enclave waar hij het gewone volk nooit zag, maar op een dag gingen zijn ogen open. Zijn grootvader, een mockbi, had het volk voor de heilige oorlog opgeroepen en zo waren er miljoenen mensen gesneuveld. Koa vindt het vreselijk dat hij een nakomeling is van zo'n man. Hij heeft Abilang gestudeerd en lesgegeven aan jongeren die met een dialect waren opgegroeid. Hij zag de invloed van de taal: de jongens werden godvruchtig zodra ze de taal spraken, zonder dat Koa over geloofszaken had gesproken.

Nas is de ambtenaar die de gegevens van het ontdekte dorp moet vastleggen. Hij heeft een zwijgplicht, maar is loslippig tegenover Ati. Waarschijnlijk is hij daarom vermoord.

Toz is de broer van Viz en behoort dus tot een hoge clan. Maar hij leeft liever in de stad dan in het ressort. Hij heeft veel onderzoek naar het verleden gedaan en verlangt terug naar de 20e eeuw. Hij draagt binnenshuis kleding uit die tijd en hij heeft zijn huis ingericht met meubels uit die tijd. Hij zet zich in voor de omverwerping van het huidige regime, maar hij is bang dat de coupe tot mislukken gedoemd is.

Duc is de Grootcommandeur van de Rechtvaardige Broederschap.

Bri is een van de Achterswaardige Broeders. **Viz** is zijn opperkamerheer. Ram is kabinetschef en adviseur van Bri.

Dia is lid van het Rechtvaardige Broederschap. Hij pronkt met het nieuwe bedevaartsoord en hij wil Duc van de troon stoten.

Thema

2084 beschrijft hoe onder een totalitair, zwaar religieus bewind alle mensen een apathisch leven leiden. Geïndoctrineerd van kinds af aan leeft iedereen naar de opgelegde regels en bespioneert iedereen elkaar. Mensen geven elkaar aan en werken zelfs met vreugde mee aan de terechtstelling van de 'afvalligen'. Van enige vorm van zelfstandig denken is geen sprake. Pas als iemand, in de roman Ati, uit zijn oude omgeving wordt gehaald en dingen ziet die afwijken van de norm, gaat hij zichzelf vragen stellen en op onderzoek uit.

Motieven

> Het geloof

Yölah, de enige God, heeft zijn gelovige volk de oppermacht geschonken. Abi is zijn gezant. Aan hem is de Gkaboel, het heilige boek, geopenbaard, evenals het Abilang, de enige taal die in de wereld gesproken mag worden. Hij is onsterfelijk en de lieveling van de mensheid, de leider van de wereld. Overal hangt zijn mysterieuze portret met het éne magische oog. Hij wordt ook wel Bigaye (Big eye) genoemd. Niemand heeft hem ooit gezien. Zijn paleis staat midden in de Verboden Stad, beschermd door zwaarbewapende mannen, het Abilegioen).

Voor het volk gelden beperkingen, verboden en godsdienstige verplichtingen. Men moet geduldig, gehoorzaam, onderworpen en verdienstelijk zijn en leven naar de 99 sleutelkernspreuken, zoals 'Ons geloof is de ziel van de wereld en Abi zijn kloppend hart' (p.38). Er zijn negen gebedsdiensten per dag en tussendoor klinken uit luidsprekers godsdienstige liederen.

De mensen moeten goede daden verrichten waarvoor ze een aantekening in hun Vebo, verdienstenboekje, krijgen. De Moge, het comité voor Morele Gezondheid, beoordeelt iedereen maandelijks. Een goede beoordeling leidt tot voorrechten. De mensen houden elkaar in de gaten. Leeft iedereen wel volgens de religieuze regels? Zo niet, dan geeft men ze aan. Afa's, afvalligen, worden in het stadion terechtgesteld. Het volk helpt mee bij de voltrekking van het vonnis. Ook mensen die een bedreiging vormen voor de regering worden ter dood gebracht, verdwijnen of worden een handje geholpen bij het plegen van zelfmoord.

De verplichte kleding bestaat uit een bedekkende mantel, de boerni. Vrouwen moeten hun lichaamsvormen verstoppen onder windsels. Hun boerni heeft ook een kap die hun hoofd bedekt.

> Pelgrimage

Als een man bedevaart wil maken, schrijft hij zich in en wacht hij tot hij mag vertrekken. Dat kan jaren duren. Mocht de kandidaat eerder overlijden, dan gaat de inschrijving over op zijn oudste zoon. Pelgrims reizen onder toezicht door het land en mogen niet van de routes, die voornamelijk door ruig, onbewoond gebied lopen, afwijken. De heilige plaatsen liggen aan het einde van de wereld, op desolate plekken. Het heiligste der heiligen is het huisje waar Abi is geboren. Iedere elf jaar verandert het van plaats.

Veel mensen sterven onderweg en dat wordt gezien als de mooiste dood die er bestaat.

De overheid voert reclamecampagnes om de geestdrift voor de bedevaart levend te houden.

> Leugens, verwarring en corruptie

Elke inwoner weet dat Abistan de wereld is. Er zijn geen andere landen, geen andere volkeren, geen grenzen. Tegelijkertijd gaan er geruchten dat er wel degelijk grenzen zijn.

Ook is het een feit dat de vijand is verslagen. De Heilige Oorlog is gevoerd en gewonnen. Toch gaan er nog dagelijks mensen vrijwillig of gedwongen de oorlog in en worden er colonnes krijgsgevangenen gesignaleerd. De Heilige Oorlog duurt voort, maar niemand weet tegen wie, hoe, wanneer of waarom.

> Armoede en onwetendheid

Het dagelijkse leven zit vol ontberingen. Er is veel armoede en gebrek aan alles. Het gewone volk leeft in armzalige woningen. Het hoofdvoedsel bestaat uit een pap die bestanddelen bevat waardoor de mensen in het gareel blijven.

Het volk weet niet beter omdat het de eigen wijk niet mag verlaten. Zij hebben geen idee in welke weelde en rijkdom de Rechtvaardige Broederschap leeft.

Het Abilang is een armoedige taal met eenlettergrepige woorden die het denkvermogen van de inwoners op een laag pitje houdt.

Structuur, tijd en plaats

Het boek opent met een motto (zie hieronder) en vervolgt dan met Waarschuwing waarin de verteller betoogt dat het volgende 'werkstuk' van a tot z is verzonnen. Daarna volgen er vier delen, getiteld Boek 1 tot en met Boek 4. Tot slot volgt er een Epiloog.

Op de eerste bladzijde van elk Boek en van de Epiloog staat een samenvatting van de gebeurtenissen die volgen. Elk deel bestaat uit niet genummerde, naamloze hoofdstukken. De Boeken 1, 2 en 4 schelen niet veel in lengte: 65, 42 en 53 pagina's. Boek 3 springt eruit met 100 bladzijdes. De epiloog telt 13 bladzijdes. De Boeken vertellen in romanvorm het verhaal van Ati, Abilang en zijn bewoners. De Epiloog bestaat uit artikelen. 2084 speelt zich in Abistan af. Het land is ontstaan na de langdurige, heilige oorlog, de Sjar, waarin miljoenen doden zijn gevallen. Sporen van de oorlog zijn bewaard en worden gekoesterd als relikwieën en monumenten. Het jaartal 2084 is een heilig jaartal, zonder dat men weet waar het precies voor staat. Wat er vóór de Sjar was, hoe men toen leefde, verdwijnt uit het geheugen. De geschiedenis wordt herschreven in het voordeel van Abilang. Alleen het heden telt.

Door het land reizen is alleen toegestaan aan pelgrims en aan mensen die een speciale werkopdracht hebben.

De Rechtvaardige Broederschap bestaat uit veertig hoogwaardigheidsbekleders die persoonlijk door Abi zijn

aangewezen. Zij hebben alle macht in Abistan en het Apparaat handhaaft de wet.

Het land is in zestig provincies verdeeld met elk een centrale stad. Buiten de steden is het land uitgestrekt, onherbergzaam en onbewoond. De steden zijn armoedig en grijs. De inwoners kennen alleen hun eigen wijk die ze niet mogen verlaten. Centraal in elke stad is de zetel van de regering gehuisvest, ommuurd en zwaarbewaakt. Er zijn ook luxe resorts waar de leden van de Rechtvaardige Broederschap en hun families wonen. Afvalligen wonen in getto's.

Boek 1 speelt zich gedeeltelijk af in het sanatorium in het Ouâgebergte, aan de grens van het rijk, een onherbergzaam en spookachtig gebied. Als Ati naar huis reist, doorkruist hij half Abistan. Boek 2 speelt zich af in Qodsabad, Ati's woonplaats, en in het getto dat hij samen met Koa bezoekt. In Boek 3 doorkruisen Ati en Koa de stad. Ze bereiken de Heilige Stad waar ze het huis van Toz bezoeken. Toz brengt hen onder in een opslagplaats. Ati en Koa bezoeken het Plein van het Opperste Geloof. Later komt Ati terecht in het luxe ressort waar de Rechtvaardige Broederschap leeft. In Boek 4 bezoekt hij het graf van Koa en ziet hij voor het eerst de zee. In het museum van Toz aanschouwt hij de wereld van de 20e eeuw. In de Epiloog wordt er iemand in de bergen gesignaleerd. Dat moet Ati zijn. Het boek eindigt daarmee op de plaats waar het ook begon en heeft zo een cirkelstructuur.

De roman speelt zich in de toekomst af. Een jaartal wordt niet gegeven, maar het is waarschijnlijk ver na het jaar 2084. Boek 1 beslaat twee jaar. De belevenissen in de andere drie boeken zullen niet veel meer dan enkele weken, misschien een paar maanden duren.

Verteller en perspectief

Een alwetende verteller doet het ontstaan van Abistan uit de doeken en levert zo nu en dan commentaar: 'Niemand [...] kwam op het idee dat deze riskante bedevaarten een effectieve manier waren om grote massa's mensen [...] een mooie dood te bieden op weg naar hun levensvervulling' (p.22). Hij presenteert zich soms in het meervoud: 'We hebben het voor het laatst bewaard...' (p.112).

Deze verteller vertelt ook de geschiedenis van Ati en legt het perspectief dan bij hem, maar blijft zelf als verteller aanwijsbaar: 'Maar dat was een gedachte die pas later bij hem [Ati] zou opkomen' (p.25) en: 'Ati zou nooit te weten komen...' (p.24). Het perspectief ligt een enkele keer bij een ander personage, bijvoorbeeld bij Ram: 'Wat Ram van deze twee rondtrekkende vreemde vogels wist, was niets' (p.232).

Schrijfstijl

Sansal wisselt de belevenissen en reflecties van Ati af met uitleg over de geschiedenis van en de gebruiken in Abistan. Zijn stijl kenmerkt zich door veel lange zinnen met veel bijzinnen. Hij is meer een verteller dan een schrijver die showt ('Show, don't tell'), bijvoorbeeld: 'Ati was ontroerd' (p.220). Voor dialogen gebruikt hij vaak de indirecte rede: 'Was het een prettige manier om te zitten? Hij zou het eens moeten proberen' (p.247). De eerste zin is een weergave van iets wat Ati zegt, iets als: 'Zit die stoel prettig?'. De tweede zin is een weergave van een uitspraak van Toz, bijvoorbeeld: 'Probeer het zelf maar eens'.

Sansal gebruikt de volgende stijlmiddelen:

- metaforen²: 'als de avondschemering zijn bleke sluiers uitspreidde' (p.11) en: 'liep hij wat onvast [...] om de mieren uit zijn ledematen te verjagen' (p.193).
- vergelijkingen³: 'groepen verdeeld als veldlegers' (p.12).
- personificatie⁴: 'De dood aarzelde niet, hij sloeg toe...' (p.30).

Titel en motto

2084 is een heilig jaartal in Abistan, hoewel niemand precies weet waar het voor staat. Had het met het begin of het einde van de oorlog te maken? Was het het geboortjaar van Abi of het jaar waarin hij het Goddelijke licht zag?

De ondertitel luidt: het einde van de wereld. Als je 'de wereld' opvat als een kleurrijke, wereld waarin allerlei culturen en religies mogelijk zijn, dan is met het ontstaan en voortbestaan van Abistan 'de wereld' inderdaad voorbij. Een tweede uitleg is dat als er een wereld zoals Abistan ontstaat, die wereld rechtstreeks op het einde afstevent.

Het motto luidt als volgt:

*Godsdienst leidt er misschien toe God lief te hebben,
maar ook is er niets wat er in sterkere mate toe leidt dan
godsdienst om een afkeer te krijgen van de mens en de
mensheid te haten.*

Er is geen bron genoemd. De uitspraak is dus toe te schrijven aan de auteur. De roman is een illustratie van deze uitspraak.

Woordenlijst

Abilang: de taal die men in Abistan spreekt. Andere talen zijn niet toegestaan, maar worden stiekem wel gesproken.

Abireg: het hart van de regering.

Abirat: heilige berg.

Abistan: het oppermachtige rijk, bestaande uit zestig provincies, geregeerd door Abi.

Afa's: afvalligen.

AntiAfa: politie-eenheid die op Afa's jaagt.

Het Apparaat: de uitvoerende macht.

Balis: de duivel.

Balisiërs: aanhangers van de duivel.

Beda: beloningsdag.

Boerni: wijde, wollen mantel, verplichte kleding.

Boernikab: boerni voor vrouwen met hoofdbedekking en insnoering van het lichaam.

Burgerwachten: door burgers gevormde waakzaamheidscomités, erkend door de overheid. Er is een burgerwacht die toezicht houdt op de zeden en een -wacht die let op ledigheid.

Democ: geheime organisatie.

DHB: Dag van de Hemelse Beloning.

Didi: munteenheid.

Geda: de gezegende dag waarop een pelgrim mag vertrekken.

Getto: afgezonderd, nauwelijks te bereiken gebied waar afvalligen wonen. Het gerucht gaat dat de regering de getto's in stand houdt, omdat er veel aan te verdienen is.

Gilde: clan van handelaren die de getto's illegaal bevoorraadt.

GVHR: Gelovige vrijwillige handhaver van het recht.

Gkaboel: het heilige boek. Het moedigt aan tot uitroeiing van de vijand.

De Held: de krant van de GVHR.

Hera: heropvoedingsraad. Als de Moge iemand een half jaar lang slecht beoordeelt, neemt de Hera het over. De plichtsverzaker verdwijnt dan.

Hor: het getto van de afvalligen.

Hors: inwoners van het getto.

Jabil: de berggeest.

Kiiba: de piramide in de Abireg, de zetel van de Rechtvaardige Broederschap.

Mab: de nieuwe naam van de nieuwe bedevaartsplaats.

Makoef: propagandist van het Grote Ongeloof.

Midra: gebedshuis, waarschijnlijk kleiner dan een mockba.

Mockba: gebedshuis.

Mockbi: priester in een mockba.

Moessim: organisatie die het publiciteitsmonopolie voor de reclame voor de bedevaart bezit.

Moge: comité voor morele gezondheid.

Nadir: elektronische muurkrant.

NiF: het Nieuws van het Front.

Rechtvaardige Broederschap: een congregatie van veertig hoogwaardigheidsbekleders door Abi zelf uitgekozen.

Siam: de heilige week van de Totale Onthouding.

² Een vorm van beeldspraak, waarbij het object onmiddellijk de naam krijgt van een ander object, op grond van overeenkomst.

³ Het vervangen of vergelijken van woorden op grond van overeenkomst.

⁴ Een begrip of voorwerp wordt als een persoon voorgesteld.

Sicca: afstandsmaat (meter?).

Sjabir: afstandsmaat (kilometer?).

Sjar: de grote, heilige oorlog

Sjitan: de duivel.

Sokoe: markthal.

V: geheimzinnige wezens met telepathische gaven die de mensen bespioneren.

Vebo: verdienstenboekje dat iedereen bij zich draagt en waarin de periodieke beoordeling van de Moge is opgetekend.

VBGW: Vergadering van Beste Gelovigen van de Wijk.

Vijand: onbekendheid, niemand had hem ooit gezien.

Yölah: de enige God.

1984 van George Orwell

2084 is een echo van *1984*, de roman van George Orwell uit 1949, waarin het communisme wereldwijd triomfeert. Al in de *Waarschuwing* verwijst de verteller naar deze roman. Er zijn meer verwijzingen naar *1984*. Zo heeft iemand op een portret van Abi 'Bigaye [Big eye] ziet jullie!' gekrabbeld, hetgeen refereert aan 'Big Brother is watching you'. Het sanatorium draagt het jaartal 1984.

Het land Engsoc, geregeerd door Big Brother, een waanzinnig dictator, had zich als enige verzet tegen de strijdkrachten van Abistan, maar was uiteindelijk verslagen.

→ Discussiepunten

- Op welke manier heb je de *Waarschuwing* geïnterpreteerd?
- De inwoners van Abistan lijken tevreden met hun leven. In hoeverre kun je dat begrijpen?
- Waarom komt Ati in opstand?
- De verteller noemt de blik van volken 'beperkt, achteloos en bepaald niet fantasierijk' (p.18). Kun je voorbeelden daarvan in de roman vinden?
- De verteller vraagt zich af hoe een goed mens volmaakt kan zijn in een onvolmaakte wereld (p.22). Wat zijn jouw gedachten hierover?
- Ati vraagt zich af wat een volk eigenlijk precies is (p.64). Welk antwoord zou jij hem geven?
- Hoe denk je over Koa?
- Hoe omschrijf je de vriendschap tussen Ati en Koa?
- Hoe denk je over Toz?
- Welke symbolische rol ken je de zingende moeder toe (p.179)?
- Ati vraagt zich af of wat je ziet altijd echt is (p.205). Op welke manier kun je dit op Abistan toepassen?
- Wat bedoelt de verteller met 'onwetendheid is de baas van de wereld, zij heeft het stadium bereikt waarin ze alles

weet, alles kan, alles wil' (p.217).

- Toz noemt een museum een 'paradox, een mystificatie, een even gevaarlijke illusie' (p.248). Wat bedoelt hij daarmee en in hoeverre ben je het daar mee eens?
- De verbeelding kan geen leven scheppen, beweert Toz (p.249). Welke argumenten kun je bedenken om hem tegen te spreken?
- Vind je Toz een goed of een slecht mens? Waarop baseer je dat?
- Ati vraagt zich af of een museum of een boek de kijk van een mens op het leven kan veranderen. Wat zou jij hem antwoorden?
- Volgens de roman heeft een taal veel invloed op het denkvermogen van de sprekers ervan. Welke invloed heeft een taal volgens jou op een mens?
- Dekt het motto de inhoud? In hoeverre ben je het er mee eens?
- Welke waarde heeft het boek voor jou?
- Beschrijft de roman echt 'het einde van de wereld'? Welke argumenten kun je voor of tegen bedenken?
- Denk je dat de toekomst er uit zou kunnen zien zoals in *2084* beschreven? Welke argumenten heb je daarvoor?
- Hoe zouden we zo'n toekomst kunnen voorkomen?
- Hoe loopt het met Ati af, denk je?
- Deze analyse noemt drie genres waartoe het boek behoort. Welk genre vind jij het meest passend?
- Hoe denk je over de volgende uitspraken:
 - Zonder getuigen [...] bestaat de geschiedenis niet (p.23).
 - Wie gelooft is bang en wie bang is gelooft blindelings (p.25).
 - Als de wereld volmaakt is, kan de 'dankbare mensheid ophouden te bestaan' (p.38).
 - Geloven is niet geloven, maar bedriegen (p.44).
 - Hoe meer je mensen kleineert, hoe groter en sterker ze zichzelf vinden (p.51).
 - Naarmate je meer jezelf zoekt, raak je jezelf meer kwijt (p.52).
 - De waarheid bestaat alleen maar voor zover we erin geloven (p.217).
 - De mensen passen zich altijd aan aan de meest onwetende onder hen (p.217).
 - Toch is ongeluk ergens goed voor (p.223).
 - Het leven gaat zo snel dat je niets ziet (p.254).
 - De essentie van de wereld was leegte (p.254).
 - Op de volstrekte nutteloosheid van de wereld kon slechts gereageerd worden met de volstrekte, troostende onderwerping van de mens aan het niets (p.254).